

«stizza» ('despit'), lomb. *bòzera*, genov. *büzzera*, d'on ha passat al Nord de Sardenya *búzara* «rabbia, broncio» (Sàsser, Gallura i N. del Logudoro, MLWagner, ASNSL CXLVI, 108).

Els fets inicials referents a l'etimologia són ben coneguts. Els búlgars eren poble reputat a Occident; ja Ramon Llull els arrenclera junt amb les diverses tribus turco-tàrtares a convertir, en *Blanquerna* II, 31.2; *bulgres* en *Doctrina Pueril* (ed. Gili, p. 180). En majoria estaven ja batejats des dels temps dels apòstols eslaus Ciril i Metodi (S. ix), però ni aquests se'n sortiren del tot —els búlgars havien adoptat en massa la llengua eslava però eren racialment un poble tàrtar— ni pogueren evitar que —no ja sols heretges com a no catòlics— sinó que, per barrejar-hi diverses creences, fossin mirats per tots els cristians com a prototipus de gent de religió i espiritualitat dolentes: sobretot perquè entre ells n'hi hagué molts d'addictes o fortament propensos al maniqueisme. Pertot es troben ecos de llurs mals costums o brutalitat, potser exagerada per autoritats i escriptors eclesiàstics, potser encara més pel vulgar cristià, potser reforçada per la d'alguns sodomites que provaven de passar per maniqueus perseguits; el fet és que l'atribuir-los trets de brutalitat espantosa arribà a ser un lloc comú.

Voragine en la *L. Auvea*, ens relata un fet quasi en termes d'elogi, que ho prova, tot documentant alhora, les resistències amb què topà entre ells la conversió entera al credo normal. Fins l'home presentat com a heroic i ben-pensant, el vell rei dels búlgars que donà l'exemple de la conversió definitiva, es constata autor d'un fet d'una brutalitat humanament monstruosa amb el seu fill: «*rex Bulgarorum habitum monachalem assumptum, cum ejus filium, juveniliter agens, ad gentilitatis cultum redire vellet --- ad militiam reditus, persecutus ipsum cepit, effusisque oculis in carcerem trusit et --- habitum sacrum resumsit*» (ed. Gr., 838.9); text que, per cert, en la seva trad. cat. pels monjos de Cuixà, dóna ocasió d'aparèixer per primer cop una forma catalana del nom, més vulgar i pròxima a les formes que quedaren, convertides en apellatius, en la llengua; en el capítol titulat «Sobre la conversió del Rey dels *Búgarres*» el nom apareix així ja en el vell ms. B, i «dels *Búrguares*» en el P (254v2, dos cops), el còdex més vell (i en part més conservador).³

Per variants semblants a aquestes veiem, doncs, que fàcil era d'arribar a la forma de *bugre* i fins a la de *bútgera*; no solament a través de fets fonètics més

patrimonials del francès i l'italià (com la vocalització i pèrdua de la L) sinó que ja l'estructura del mot (cf. *bravo*, *brau*, de BARBARUS, etc.) es prestava a assimilacions de les líquides, amb dissimilació eliminatòria (*búrgares* > *búrgares*, etc.). De tota manera, tot adonant-nos que hi pogué haver entrecreuament o col·laboració de fets diversos, sembla clar, pels fets filològics, que el detall admès de la transmissió de *bútgera* (-ix- amb pronúncia vulgar barcelonina, del tipus de *viatxe*) a través d'Itàlia, i de *bujarró* i *bugre* a través de França, ha estat el factor fonamental en l'evolució dels mots.⁴

El pas de l'abstracte *bùggera* italià al nom personal *un bútxara* és de la mateixa naturalesa que el de *guàrdia* a *un guàrdia*, *un guarda*, *un guaita*, *un sentinella*, *un sòmies*, *un neula*, *un baina*, *un pelma*, *un plaga*, etc. La idea de despit rancunios es prestava també a modificar-se en el sentit de bàrbara brutalitat egoïsta o de sarcasme brutal i alhora reservat.

DERIV.: *Boruxajar* a. 1573 'comportar-se dissolutament' en un doc. barceloní-igualadí per al qual veg. *DAG.* i *AlcM.* *Bujarrona*; *bujarrona*; *bujarronada*; *-nia*, *-nisme*. +*Butxarisme* 'natural i procediments del bútxara' (Amadeu Vives, supra).

¹ «Algún --- *bujarrón*, cornudo y judío --- ordenó tal cosa ---». Quevedo, *Buscón*, *CIC*, p. 124.—² Per exemple és la que es dóna a propòsit de l'avalot que començà els alçaments i guerres de les germanies valencianes, S. xvi; veg. Danvila Collado, *La Germania de Val.* (*Discursos*, p. 64, n. 4), cf. Salvà, *Callosa d'En Sarrià* 1, 80, etc.—³ Amb *búrgares* coincideix també *búrgars* en la traducció del *Corbatxo* de Narcís Franc (S. xiv, *AlcM.*).—⁴ Pel que fa a la *g* de *bútgera* i *bujarró* hi pogué contribuir també alguna influència de l'àrab, llengua que canvià la *g* en *ğ*, amb caràcter general. Realment Bulgària es deia *Al-Burğân* des de l'àrab antic: així ja en el *Kitâb Masâlik wa l-Mamâlik* del persa arabitzat Ibn Khurdâdbeh (escrit en dues versions c. 846 i 886 d.C. (De Goeje, *Selections from Ar. Geogr. Lit.*, p. 18.9, cf. p. 86). Però això no crec que pasés de tenir una influència cooperadora.

Butza, *butzac*, V. *bitxac* i *esbotzar* *Butzam*, V. *esbotzar* *Butzar*, V. *burxar* *Butzarrut*, V. *esbotzar* *Butzeca*, V. *albudeca*, *bitxac* i *esbotzar* *Butzega*, *-ego*, V. *albudeca* *Butzer*, *bútgera*, *butzeta*, *butziner*, V. *botzina* *Butzo*, *butzó*, *-oc*, *-ol*, V. *esbotzar* *Buxàcies*, *buxina*, V. *boix* *Buxita*, V. *bauxita*